

Souhlasím samozřejmě se svým kolegou Janem Křenem, když v recenzi k Brügelově knize mluví o dalekosáhlé výzvě odborné, národní a etické, i když nemohu přijmout Danubiův přístup k této otázce, ani jeho závěry.

Praha 4.2.1979

Milan Hübl*

Vážená redakce:

Příspěvek autora, krytého pseudonymem Danubius („Tézy o vysídlení československých Němců“, *Svědectví* 57/1978, str. 105-122) vyvolal, jak se zdá, reakci zcela mimořádnou a různě motivanou. Tak z Prahy se dovídáme, že „dne 7. února 1979 předvedly orgány SNB řadu čs. občanů, přičemž některé z nich zadržovaly od časných ranních hodin až do 22 hodin“; týkalo se to více než desítky signatářů Charty 77 nejrůznějšího politického zaměření a „všichni byli vyslýcháni na Danubiovu práci“ (viz Sdělení č. 74 VONS, vydané v Praze dne 12.2.1979). Tři dny před tím píše v Praze historik Milan Hübl své „Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců“ a v jejich úvodu prohlašuje, že to dělá proto, aby „názorně předvedl, jak jeho [Danubiův] selektivní přístup k faktům a apriorismus úsudků se zpronevěřuje vědecké metodologii“. Ke konci Hüblova textu se však dočteme, že „Danubius nechápe, že svým nastolením problému odsunu v té podobě, jak ho nastolil, implicitně nestoluje požadavek jeho revize až po revizi hranic“. Po přečtení Hüblova textu si osobně myslím, že rozhodujícím podnětem k jeho napsání nebyla ani tak péče o vědeckou metodologii, jako spíše obava, že Danubiovým článkem se tu diskuse dostává na jakési politické scesti, před níž chce Hübl čtenáře ochránit. Podobně, jak se mi aspoň zdá, jsou motivovány i některé reakce na Danubiovy teze v československém exilu: i tady je znát strach z toho, že někdo nedomyšleně vypustí džina z láhve — a kam až to pak povede? Do toho všeho 19. února přichází v *Rudém právu* pan Karel Douděra se svou troškou do mlýna pod mnohoslibným titulkem „Pozoruhodná shoda“ (bez čtení lze vytušit, že tu jde o temné rejdy anonymního Danubia, chartistů a revanšistů, kýmisi dobře režírované a koordinované).

Čeho a proč se tu tak různí lidé bojí po pětatřiceti letech? Odpověď na tuto otázku považuji v započaté diskusi za důležitější než to, zda ten či onen dílčí fakt v souvislosti s odsunem Němců z Československa je nebo není

* Bývalý rektor Vysoké školy stranické ÚV KSČ, odsouzený v sedmdesátých letech k šesti a půl roku vězení. Glosy tu vycházejí bez vědomí či souhlasu autora.

zcela správně zachycen a interpretován. Nejsem historik a nemohu ani nechci posuzovat takové pasáže Hüblových „Glos“, v nichž se vede spor o různé dílčí otázky (například o roli sudetoněmeckého obyvatelstva za Rakouska, o loajalitě téhož obyvatelstva vůči československému státu do roku 1920, o osudu Čechů, kteří zůstali po odtržení Sudet na tomto území, o přidělech potravin pro Čechy za protektorátu, o důsledcích nacistické okupace pro českou kulturu či o názorech lidí z okruhu *Obzorů* na odsun Němců apod.). Myslím si však, že i kdyby ve všech těchto dílčích sporech měl Hübl proti Danubiovi pravdu, přece to ještě neznamena, že má pravdu v celkovém hodnocení Danubiovy stati jako „politického pamfletu“, který je nutno politicky odmítnout. S takovým celkovým zhodnocením Danubiovy stati nesouhlasím a pokusím se vysvětlit proč.

Loni v únoru jsem na setkání ve Frankenu podepsal spolu s několika dalšími lidmi z exilu prohlášení, hodnotící význam února 1948, v němž se mimo jiné praví: „Únor 1948 ... byl vítězstvím totalitního principu, který ... vylučuje stále další a další skupiny občanů z demokracie, staví je mimo zákon a nakonec činí bezprávnou celou ovládanou společnost. Po roce 1945 byly nejdříve v Československu postaveny mimo zákon miliony občanů německé národnosti a princip odplaty zvítězil nad principem spravedlnosti a práva. Po únoru 1948 byli mimo zákon postaveni občané, v nichž diktatura viděla politickou opozici proti komunismu; v dalších letech pak to byli všichni, kteří kriticky vystupovali vůči vládnoucí totalitní moci — až nakonec po srpnu 1968 to spolu s ostatními občany byla i velká část komunistů samotných“ (viz *Svědectví* 56/1978, str. 545).

Nevěnoval jsem pozornost tomu, že pražská placená propaganda vyvozovala z mého podpisu pod tímto prohlášením jakési moje spojení se „sudetoněmeckými revanšisty“ a mezi řádky i moji ochotu k revizi československých hranic: oficiální propaganda nemohla přece zanedbat tak svůdnou příležitost. Obvinění, že někdo, kdo se režimu nelíbí, chce „prodat Sudety Němcům“, patří k běžné výzbroji politické propagandy od roku 1948, vyskytovalo se v inscenovaných politických procesech padesátých let stejně jako v proslulé „bílé knize“, kterou o srpnových dnech roku 1968 vydala „tisková skupina sovětských novinářů“. Po prohlášení z Frankenu mne však zaujalo, že i z okruhů zcela jiných — totiž z oněch kruhů politické opozice v Praze, k nimž patří i M. Hübl — jsem dostal vzkaz v tom smyslu, že snad v otázce odsunu Němců není formulace prohlášení správná. Také od některých přátel v exilu zazněly už tehdy podobné hlasy. V neveřejných diskusích o této věci jsem uznal, že v prohlášení z Frankenu se měla věc formulovat tak, aby bylo jasné, že odsun Němců nebyl ještě plodem komunistické totalitní diktatury, nýbrž znamenal jen zásadní a vážné porušení základních principů právního státu (místo důkazu o konkrétní vině jednotlivců byl uplatněn princip kolektivní viny a odplaty).

Mělo se tu také jasně vyjádřit, že to všechno — včetně mezinárodního sankcionování odsunu — bylo důsledkem předchozího popření spravedlnosti a práva nacisty.

S těmito výhradami však trvám na tom, že ve svém základním smyslu je prohlášení z Frankenu správné a že stejně správná je i každá snaha dále diskutovat o tom, jaké důsledky pro morálně-politický vývoj Československa mělo toto popření zásad právního státu vůči čtvrtině občanů tehdejšího Československa. Danubiovy teze považuji za součást takové snahy a v tomto smyslu tedy i za něco, co nejenom nelze politicky odmítnout, nýbrž co naopak je nutno politicky přivítat, aniž se tím ovšem vylučuje meritorní, věcná kritika a diskuse o různých autorových postupech a názorech. Hüblova kritika Danubia je však jen zčásti takovou věcnou kritikou; ve své druhé části je jen skrývanou sice, přesto však popuzenou politickou reakcí, která se vlastně snaží odmítat potřebu takových přístupů k problému, jaké Danubius především uplatnil, tj. přístupů morálně-politických.

„Jako historik — píše M. Hübl, — jsem nepovažoval ani v roce 1968 a nepovažuji ani nyní z profesního hlediska za správné mistrovat historii, radit zpětně jejím hlavním aktérům, co měli a co neměli dělat, už vzhledem k tomu, že co se v historii stalo, nemůže se odestát, a navíc není ani v českém ani v polském zájmu, aby se to s odsunem odestálo“. Nejsem historik a proto tedy nikoli z hlediska „profesního“, nýbrž z jakéhokoli představitelného hlediska také odmítám „mistrovat historii, radit zpětně jejím hlavním aktérům, co měli a co neměli dělat“. Ale to přece vůbec nevede logicky k závěru, že bych nemohl říci, co tito aktéři udělali dobře a co špatně. Samozřejmě, že „co se v historii stalo, nemůže se odestát“. Ale to přece neznamena, že co se stalo, nemůže být kritizováno — mimo jiné také proto, aby se to už neopakovalo. Co pak je v něčím zájmu, to už je otázka z docela jiného koše: je to otázka nikoli po minulosti, nýbrž po současnosti a hlavně pro budoucnost. A není tu přece jen jediná alternativa, „aby se to s odsunem odestálo“ v tom smyslu, že by se minulé násilí mělo ve svých důsledcích „napravovat“ novým násilím. Je tu přece ještě možnost, „aby se to s odsunem odestálo“ jaksi morálně-politicky, aby „se to s odsunem“ na obou stranách vyjasnilo a zhodnotilo z hledisek, která se vnucují po pětatřiceti letech a která mohou umožnit shodu o tom, co bylo v minulosti špatné a co se do budoucna nemá už nikdy přenášet.

Čeho se tu bojíme? Cožpak je to jediný problém svého druhu v moderních dějinách Evropy nebo dokonce světa? Cožpak z jiných aspektů neplodí podobné problémy i současnost — byť i zpravidla v jiných částech světa než ve střední Evropě? Jde tu o problém násilí vůči veliké skupině lidí v rozporu se zásadami spravedlnosti a práva, podle zásad odvety a kolektivní viny. Ale takových případů bylo bohužel v době druhé světové války

mnoho. Nacistický útlak celých národů až po genocidu Židů. Odvetné akce, které se, zásadně vzato, neměly řídit principem „oko za oko, zub za zub“, ale přece se jím řídily: například masové zabíjení civilního obyvatelstva, mimo jiné i masovými nálety na nevojenské cíle atd. A z poněkud jiného světa: akce „třídního boje“ v SSSR v letech kolektivizace, stalinský teror proti milionům v říši GULAGu a imitace téhož pak v zemích tzv. lidové demokracie. Izraelsko-arabské konflikty, v nichž princip odvěty platí velmi často dodnes.

Ve všech těchto případech platí, že „co se stalo, nemůže se odestát“. Zároveň však všude vzniká otázka, zda kvůli tomu musí minulost stále zůstat tabu, zda není naopak podmínkou lepší budoucnosti, aby se jednou jasně řeklo, co bylo v minulosti špatné, kde a v čem do budoucna musí platit jiné zásady než kolektivní vina, odvěta, pomsta atd. Jak jinak by se mohli Němci jako národ vůbec vyrovnat s nacistickou minulostí? Problémy, které ještě letos vyvolával televizní seriál „Holocaust“, ukazují sice, že i tady není vyrovnání beze zbytku zakončeno, zároveň však svědčí o tom, že nic jiného než otevřená a ničím neomezovaná diskuse o minulosti, mravní hodnocení této minulosti, dopředu nevede a vést nemůže. Nebo by snad bylo možné bez překonání principu odvěty třeba mírové narovnání egyptsko-izraelské? Aniž v nejmenším podceňuji význam docela jiných než morálních sil právě v tomto konkrétním případě, přece jen musím uznat, že i odvaha k zavržení principu odvěty se tu musila mobilizovat a uplatnit. A z poněkud jiného světa: mohli by vůbec lidé, kteří ztrávili část života v komunistických lágrech, mluvit a jednat s těmi, kdo tou dobou seděli ve stranických a státních funkcích, kdyby nebylo možné překonat princip „oko za oko, zub za zub“? Nic se na minulosti nemůže „odestát“, ale ne všechno z této minulosti musí určovat současnost a budoucnost. Nikdo nemusí „mistrovat historii“, ale není také nutné, aby se špatnost stále držela pod pokličkou a do nekonečna se obcházela jenom proto, že to kdysi byla špatnost historicky odůvodněná.

Proč a jak se dostala v poslední době otázka vysídlení Němců z Československa vůbec znovu do popředí zájmu v kritické a opoziční literatuře doma i v exilu? Myslím, že to je důsledek nikoli odborného zájmu historiků, nýbrž důsledek politicko-morální potřeby československé společnosti dobrat se analýzou minulosti nejvlastnějších příčin onoho totálního krachu určitých hodnot, jakým je „normalizační realita“ posledního desetiletí. Bylo pravděpodobně třeba, aby totalitní „vylučovací princip“ dokonal až do konce své zhoubné dílo, aby se i potřeba pátrat, kde že vlastně byl prvo počátek tohoto principu, stala potřebou všeobecně pociťovanou. Teprve když se odmítnutí „vylučovacího principu“ stalo nezbytnou podmínkou potřebné perspektivy národního smíru v samotné české a slovenské společnosti (jak to nejvýrazněji poprvé vyjádřil Erazim Kohák roku 1973 v knize

Na vlastní kůži), rodí se viditelně stále znovu projevovaná snaha pochopit i význam událostí, které předcházely aplikaci „vylučovacího principu“ v jeho komunistické podobě. Při tom ovšem už není nadále možné vyloučit z okruhu otázek, jež jsou předmětem morálního sebezpytování, také odsun Němců z Československa — a to tím větší měrou, čím větší slovo už dostávají generace, jež se na této odvetě nepodílely a kterým v realitě rusifikace zní nepravděpodobně historicky tradiční nebezpečí germanizace.

Lze namítnout, že v důsledku takového přístupu se o tomto problému uvažuje nehistoricky, více emotivně než racionálně, že se tento problém zkresluje. To všechno lze opravdu namítat jak proti Danubiovu pokusu, tak také proti zmínkám o této věci například ve statí Jana Příbrama (viz *Svědectví* 55/1978, str. 385; v tomto případě to platí i o námitkách vůči Příbramovu líčení protinacistického odboje). Myslím, že se tu opravdu nelze dobrat celé konkrétní pravdy jenom zpytováním vlastního svědomí a platí jistě všechno, co zdůrazňuje Jan Křen v recenzi Brügelovy knihy „Tschechen und Deutsche 1939-1946“: odsun Němců po roce 1945 není jen záležitostí vývoje izolovaně nahlížených česko-německých vztahů. „Jako celá jejich evoluce byla propletena s veškerou středoevropskou a možná širší problematikou, tak také jejich dobová katarze ve formě nacistických plánů na vyhlazení Čechů a české odpovědi v podobě transferu, je nepochopitelná bez těchto souvislostí, zejména bez oné atmosféry ve světě, z níž vyrostly doktríny o bezpodmínečné kapitulaci, rozdělení Německa, kolektivní vině německého národa atd. Problém transferu zůstává vědecky nevyřešený, nezahrnuje-li jeho podání také širší dimenze historické, není-li zároveň interpretován jako ztroskotání dávných představ o německé misi ve střední Evropě a stejně tak představ o organizaci demokratického a rovnoprávného soužití malých národů v prostoru mezi Německem a Ruskem“ (viz *Svědectví* 57/1978, str. 188). Při tom všem však — pokud nechceme uhýbat před pravdou — nesmíme nikdy zapomínat, jak Jan Křen výslovně zdůrazňuje, že „vyrovnání se s touto otázkou je závažnou a nedoceňovanou potřebou našeho vlastního národního vývoje“. Jakkoli tedy Hübl nazývá ve svých „Glosách“ Křena svým kolegou a v poslední větě se hlásí k jeho pojetí věci, liší se od něho velmi podstatně právě zcela viditelným přezíráním této potřeby.

Odmítám-li princip kolektivní viny, nemohu ovšem ani český národ jako celek vinit z toho, co se stalo s Němci v Čechách po roce 1945. Už z tohoto principiálního důvodu (a navíc ovšem z řady důvodů konkrétně historických a politických) nesouhlasím ani já podobně jako Hübl s lacinými úvahami Danubiovými o tom, jak by Češi „od Novotného po Vaculíka, od Štrougala po Kosíka“ musili padnout před Rusy na kolena a prosit je, aby nevydávali jejich zem všanc Němcům, kteří „si vyberú aj úroky za to, čo im [Česi] urobili“ (viz *Svědectví*, 54/1977, str. 326). Na bázi *takového* chápání

věci by sotva bylo možné překonat minulost jak na české, tak na německé straně. Ačkoli tedy v této věci vytýkám Danubiovi neomluvitelný primitivismus myšlení, nemohu zároveň takový úsudek vztahovat na základní závěry jeho „Tezí“, jak to ve svých „Glosách“ dělá Milan Hübl. Zejména Danubiovo tvrzení, že „spôsob uskutočňovania transferu so všetkou brutalitou mal pre povojnový československý vývoj osudový význam, ktorý je dosiaľ obecně bagatelizovaný“, považuji za oprávněné. „Za transferu došlo k nevídanému narušení hodnôt, hodnotvorných systémov a civilizačných väzieb. Táto strata hodnôt vychádzala z neúcty a nerešpektovania práv ľudskej osobnosti, jej dôstojnosti a zvrchovanosti, chápaní človeka *ako človeka*“ (viz *Svědectví* 57/1978, str. 119).

Myslím, že Hübl zkresluje Danubiovy názory, když v „Glose závěrečné“ tvrdí, že Danubius „nemůže ničím doložit, ... že historický vývoj Československa by bez toho [= bez odsunu Němců] šel jinými cestami“. Jistě že něco takového nemůže Danubius doložit; jenomže Danubius ani podle mého názoru netvrdí, že bez odsunu Němců by nemohlo dojít k únoru 1948 a že by Československo neupadlo do područí SSSR. Tvrdí jen, že odsunem Němců se *už v roce 1945* předurčila závislost Československa na Rusku, že „západná nemecká alternatíva spolupráce, súžitia, garancie bola transferom zničená“ a že vše se vsadilo jednoznačně a „na věčné časy“ na orientaci východní, proruskou. Souhlasím však s Hüblem, že Danubiovy názory na možnost Československa hrát v roce 1945 také německou kartu, „mať v pohotovosti *obe alternatívy* spolupráce s oboma veľmocami, riadiac sa ich vzostupom či poklesom“ jsou zcela subjektivní autorovou úvahou, nikoli důkazem, že podobná možnost opravdu tehdy reálně existovala. Jenomže, znovu opakuji: nejde o to, radit zpětně někdejšími politikům, co měli nebo neměli dělat, ale jasně říci po více než třiceti létech, zda to, co udělali, bylo správné nebo ne a proč. A hodnotí-li Danubius v tomto smyslu výsledek jednoznačně proruské orientace po druhé světové válce jako krach, dokumentovaný naposledy v srpnu 1968, pak má podle mého názoru na takové hodnocení právo.

Pokud jde o vliv odsunu Němců na další vývoj politického klimatu v Československu, nelze ovšem podceňovat ani to, na co upozorňuje J. W. Brügel: „Od upírání základních lidských práv skoro čtvrtině obyvatelstva ke konfiskaci všech práv všemu obyvatelstvu je poměrně malý krok“ (viz *Svědectví* 57/1978, str. 104). Také v tomto smyslu těžko sice dokazovat, ale těžko také popírat, že odsun Němců byl svého druhu „školením“ pro akce masově uplatňovaného násilí proti velkým skupinám občanů po roce 1948.

Ale zpět k základní otázce: čeho a proč se bát v diskusi o vysídlení Němců z Československa? Jak už jsem řekl, nemyslím, že bychom se měli bát přiznat si chyby i viny, které máme z té doby na svědomí. Neboť i jestliže není kolektivní viny, je a má být cosi jako kolektivní, národní svědomí — a

toto svědomí je nesporně odsunem Němců zatíženo. Kdo stále ještě nenašel ani odvalu otevřeně o tom hovořit, ten má i osobní podíl na tom, že tato zátěž národního svědomí se po třicet let příliš nemění. Naopak, kdo takovou odvalu našel a nachází, ulevuje nakonec celonárodnímu svědomí. Jak už ale řečeno, není české národní svědomí zdaleka jediným subjektem v nedávných dějinách ani v současnosti, který se podobnými problémy musí sebekriticky zabývat. A už proto není důvod k žádným zvláštním strachům: nestane se nám nic jiného než všem ostatním, kteří se podívali na svou vlastní minulost bez příkras a iluzí a musili uznat, že je obtížena hříchy.

Ale nejenom z hlediska národního svědomí, nýbrž ani z hlediska politického se mi nezdá, že diskusí o morálně-politickém významu odsunu Němců můžeme cosi ohrozit. Pokud jde o státní hranice, jsou politicky garantovány nyní jak smlouvou mezi Československem a NSR, která uznává neplatnost Mnichova a předválečné i současné hranice, tak také helsinskými dohodami z roku 1975. Pokud jde o to, zda se v Německu mohou nebo nemohou dostat snad znovu ke slovu politické síly, obdobné těm, jež v minulosti ohrožovaly národní a státní suverenitu Čechů a Slováků a zda takové síly nemohou snad dosažené garance zase zrušit — to je věc jak německého, tak celkového evropského vývoje. Samozřejmě není v dějinách nikdy nic pojištěno, mimo jiné — jak jsme se názorně přesvědčili — ani to ne, že místo jedné hypoteticky předpokládané agrese se neobjeví reálná nepředpokládaná agrese odjinud, se strany, kde se hledala garance suverenity. Při pohledu na současné Německo i současnou Evropu a zejména s ohledem na dosažený stupeň integrace západní Evropy se však nemohu důvodně domnívat, že by se tu jako reálná politická možnost rýsovala obnova kdysi tradiční nacionalistické agresivní velmocenské politiky německé. Nemyslím, že tyto historicko-politické skutečnosti, jež jsou výsledkem vývoje posledních třicetipěti let, může jakkoli negativně ovlivnit otevřená a ničím neomezovaná diskuse o odsunu Němců z Československa. Nesdílím proto Hüblův názor, že Danubius svou statí vlastně nastoluje požadavek revize hranic. Tato logika Hüblova uvažování je téhož rodu, jako standardní komunistická argumentace, podle níž požadavek nedělitelnosti politických svobod a práv v dnešním Československu je požadavkem návratu ke stavu společnosti roku 1938. Takové logice vůbec nevadí, že požadavek nedělitelnosti politických práv — i kdyby byl realizován — přece nemůže změnit jako kouzelným proutkem dějiny a nenastolí poměry z roku 1938, nýbrž dá jen *dnešním* lidem možnost hledat demokraticky cesty z *dnešní* reality. Podobně i Hüblova obava mi připadá stejně neodůvodněná: jakkoli otevřená kritika odsunu nemůže přece vytvořit stav z doby před rokem 1945. Může jen znamenat, že na obou stranách — české i německé — se vzájemné vztahy, soužití i spolupráce v *současnosti a budoucnosti* budou už řídit zásadně jinými principy než vztahy v roce 1945, že principy, na nichž byl založen odsun, budou do budoucna vyloučeny ze vztahů mezi Čechy a Němci. Pokud však se minulost zcela z

dnešních hledisek nevyjasní, bude naopak zátěž z minula působit i do budoucna. V tomto smyslu souhlasím s Danubiem, že „vysídlenie čs. Nemcov nie je iba nemecká tragédia, ale je to aj tragédia naša. S ňou a jej následkami sa musíme vyporiadať predovšetkým sami v sebe a pre seba. Čo je nemecké — v zlom i dobrom — nechávame Nemcom. Našu vinu musíme s plnou zodpovednosťou riešiť my, ak sa nechceme dočkať ďalších opakujúcich sa dejstiev tejto tragédie“.

Zdá se mi dokonce, že — viděno psychologicky — je Hüblova obava před „revizí hranic“ přímým důsledkem působení nečistého národního svědomí, podobně jako jsou obavy nositelů diktátorské moci před pomstou těch, jimž bylo ukřivděno, vlastním psychologickým motivem řeči o hrozící „restauraci kapitalistického vykořisťování“ čtyřicet let poté, co žádni „soukromokapitalističtí vykořisťovatelé“ jako reálná sociální síla v Československu už neexistují. Jsem proti tomu, abychom se sami neustále strašili nereálnými a prakticky nemožnými důsledky, k nimž by údajně ničím neomezované kritické hodnocení odsunu Němců z Československa mohlo vést. Považuji naopak takovou diskusi za jednu z podmínek překonání zátěže totalitismu ve *všech* hlavních otázkách, zdaleka ne jenom v otázce česko-německých vztahů.

Zbývá snad jen pokusit se odpovědět na otázku, čeho že se v souvislosti s Danubiovými tezemi bojí dnešní Husákův režim. Něčeho se jistě obává, neboť sotva lze mít za to, že StB pátrá po autorovi proto, aby ho upozornila na prohřešky proti vědecké metodologii. Myslím, že mezi diskusí o odsunu Němců a mezi zájmy současného normalizovaného režimu existuje přinejmenším dvojí souvislost. Je to především tzv. „realistické“ politické nazírání a dále pak bezpodmínečná tabuizace „výsledků druhé světové války“. Dokud lidé uvažují jenom a výhradně o tom, co kdy v minulosti bylo politicky reálné a politicky nereálné, je všechno vlastně v pořádku. Neboť pak se lidem zdá, že to, co bylo politicky reálné, bylo vždy také bez debaty správné a dobré. Jakmile se však začíná debatovat o tom, že něco snad i bylo v určité době jediné politicky reálné, že však to zároveň bylo nedobré, nesprávné a špatné — cítí se současný režim v Československu znepokojen.

Podobně je režim celkem klidný, dokud se český a slovenský člověk spokojuje názorem, že to, co dnes existuje jako „sféry vlivu“, je neměnné a bude trvat na věčné časy, neboť to je nezměnitelným výsledkem druhé světové války. Lidé takto uvažující si řeknou: ať už bylo, co bylo, nedá se nic dělat, pouhý pohled na mapu ukazuje, jak slabí jsme na to, abychom cokoli změnili. Dokud lidé v Československu uvažují takto (a dokud navíc mají podvědomý strach z nějakých změn statu quo, živený mimo jiné i špatným svědomím například v otázce odsunu Němců), uvažují vlastně tak, jak si to přeje Brežněv, uvažují podobně jako třeba Alois Indra a vlastně i Gustav

Husák. StB nemá proto důvod, aby se jejich způsobem myšlení znepokojovala. Jestliže však StB začíná vyšetřovat, kdo začal šířit nějakou myšlenku — je to neklamné svědectví, že šířená myšlenka toto neškodné schema rozrušuje. Také Danubiovy teze tak působí, neboť nastolují otázku nikoli po tom, co bylo kdysi *reálně možné*, nýbrž otázku, co se po létech z tehdejších reálných možností jeví jako *nesprávné a zhoubné* z hlediska určitých zásad politicko-morální povahy i z hlediska dlouhodobých národních zájmů a potřeb.

Na rozdíl od toho všeho se Hüblovy úvahy o tom, co je a co není realistické ve vývoji dnešní Evropy, omezují podle mého soudu příliš představou, že dnešní status quo je perspektivou „na věčné časy“ a blíží se tak nechtěně koncepcím oficiální ideologie. Hübl například píše o problému sjednocení Německa: „Neexistuje možnost znovusjednocení. Žádná nebude existovat, pokud bude trvat sovětské imperium a je třeba velmi pochybovat, kdyby se násilnou explozí rozpadlo, jak mnoho by zůstalo z obou německých států ke sjednocení. Vzhledem k těmto skutečnostem nevede ani krátká ani dlouhá cesta k německé jednotě. Všechno ostatní není vize, ale iluze“ — Theo Sommer: *Die nationale Einheit — Visionen und Illusionen*, *Die Zeit* 8.12.1978. Danubius tedy českému národu nabízí orientaci, kterou sociální demokraté, liberálové a demokraté v západním Německu samotným považují za naprostou iluzi. To snad ani nepotřebuje komentář“.

Myslím, že komentáře vyžaduje však Hüblova sebevědomá, byť ve skutečnosti ničím nepodložená, jistota, s níž jednu extrémní novinářskou formulaci jediného autora vydává za důkaz, co „demokraté v západním Německu samotným považují za naprostou iluzi“. Zdá se mi, že mnohem blíže skutečnému německému názoru na problém rozdělení Německa jsou slova spolkového kancléře Helmuta Schmidta, který o rozdělení Německa nedávno řekl: „Je to něco, co musíme brát vážně, co však nikterak nelze považovat za věčné“ (viz *Spiegel* 3., 1979, str. 34). Názor, podle něhož je jen jediná alternativa — buď trvá sovětské imperium se svou sférou vlivu v dnešní své podobě, nebo se rozpadne „násilnou explozí“, tj. v atomovém válečném konfliktu — to je názor zcela jednostranný, velmi chudý na alternativní představy. Aby jen takhle zjednodušeně lidé viděli možnou budoucnost, na tom mají ovšem zájem především dnešní vladaři v Moskvě; politicky myslící lidé si však dovedou představit i jiné alternativy. Mezi těmito dvěma krajními možnostmi leží totiž celá škála možných situací, z nichž některé se rovnají stavu, kdy bez atomové války a ve svém vlastním velmocenském zájmu bude sovětské imperium nuceno měnit způsob a sféry své vlády ve světě, například i ve střední Evropě a hledat tedy jiné, svobodnější formy evropského uspořádání než jsou dnešní. Celá „Ostpolitik“ je se strany NSR dlouhodobě namířena k podpoře takových forem vývoje i pokud jde o perspektivu Německa. Lze se přitom, zda představy těch či oněch politiků jsou v této věci reálné, zda jsou škodlivě opatrnícké nebo jindy naopak škodlivě hazardérské, ale nelze rozhodně tvrdit, že Německo (a myslím, že nejenom „západní“) žije s perspektivou věčného rozdělení,

neboť vychází z představy, že věčná je moc a sláva Moskvy v její dnešní podobě.

Vycházíme-li tedy z jiných alternativ, než jaké jako jediné možné prezentuje čtenáři Milan Hübl, patří i diskuse o česko-německých vztazích k tematům, jež — přes dnešní zdánlivou odtazitost od problémů „reálpolitiky“ — mají už dnes a budou mít tím spíše zítra i praktický politický význam. Znovu však při této příležitosti zdůrazňuji, že odmítám primitivní, v zásadě nacionalistické úvahy Danubiovy, jaké v této souvislosti vyslovil zejména ve svém dopisu ve *Svědectví* 54., 1977. To mne však nevede k souhlasu s rovněž primitivními, jen zdánlivě „reálpolitickými“ závěry Hüblovými.

5.4.1979

Zdeněk Mlynář (Víděň)

Spor historiků o vysídlení německého obyvatelstva z Československa po druhé světové válce:

Vše začalo tím, že v 57. čísle časopisu *Svědectví* vyšla historická práce na toto tema; jejím autorem má být slovenský historik, který použil pseudonymu Danubius. Danubius je odpůrcem vysídlení. V prosinci 1978 a v lednu 1979, kdy o publikaci eseje ve *Svědectví* neměl v opoziční Praze dosud nikdo potuchy, rozšířila se po bytech některých signatářů Charty 77 fáma, že mluvčí Charty 77 chtějí vydat Danubiův text (který snad několik jednotlivců již znalo) jako dokument Charty 77. Byla to opravdu fáma a natropila moc škod. Mluvčí to neměli nikdy v úmyslu, byť by to bylo jen proto, že Charta 77 je společenstvím, bránícím lidská práva v současnosti. Ale důvodů pro nevydání jakéhokoli textu na toto tema (nejen tedy Danubiovy statě) měli mluvčí více.

Dne 7. února 1979 provedla potom Státní bezpečnost sérii výslechů, jejich smyslem bylo zanést do řad signatářské obce rozkol a případně vyvolat i desolidarizační postoje vůči tomu, kdo se kryje pod pseudonymem Danubius. Nepodařilo se jí to. Průběhy výslechů (viz sdělení VONS č. 74 v *Informacích o Chartě 77* č. 2) vyzněly i v tom smyslu, že případná kampaň proti Chartě 77, již by mohla být „německou otázkou“ zdiskreditována, není dobře možná. V té době byl znám již seriózní hlas z druhé strany, z tábora těch, kteří vysídlení německého obyvatelstva považují za historicky nutný a ospravedlnitelný akt: byly jím „Glosy k Danubiovým tezím o vysídlení Němců“, které 4. února 1979 napsal historik Milan Hübl. Do „diskuse“ se zapojil také Karel Douděra z *Rudého práva*, které 10.2.1979 otisklo jeho poznámku; Douděrovou snahou bylo zdiskreditovat Chartu 77 alespoň u čtenářů *Rudého práva*, když na více nebylo. O žádosti o tiskovou opravu, kterou napsal do *Rudého práva* historik a politolog Luboš Kohout, jsme